

M. Parkinson: Farmakologisk behandling i tidig Sjukdomsfas – möjliga vägar att gå

Per Odin
Professor, Head, Division of Neurology, Lund University, Sweden

1

För bästa Livskvalitet

1. Starta terapi vid diagnos

2

---

printed versions

National Guidelines
—
Support for management and leadership
112 pages

National Guidelines
Indicators and basis for assessments
145 pages

National Guidelines
Summary - with areas for improvement
93 pages

Nationella riktlinjer för vård vid MS och Parkinsons sjukdom

3

Svenska Nationella Riktlinjer Prioritetsnivåer

Prioriter 1-4 bör erbjudas
 Prioritet 5-7 kan erbjudas
 Prioritet 8-10 kan i exceptionella fall erbjudas
 FoU bör testas i kliniska studier
 Not do

Evidensbas eller konsensus

4

Svenska Nationella Riktlinjer

Återkommande undersökningar vid Parkinsons sjukdom

Hälso- och sjukvården bör

- erbjuda personer med Parkinsons sjukdom återkommande undersökningar, minst två gånger per år, hos en läkare med betydande erfarenhet av Parkinsons sjukdom (*prioritet 2*).

5

Svenska Nationella Riktlinjer

Återkommande undersökningar vid Parkinsons sjukdom

Hälso- och sjukvården bör

- Erbjud personer med Parkinsons sjukdom tillgång till en Parkinsonsjuksköterska (*prioritet 2*).

6

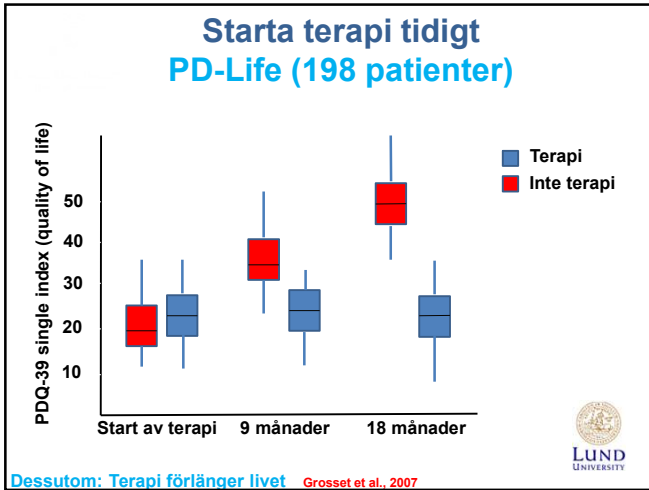

7

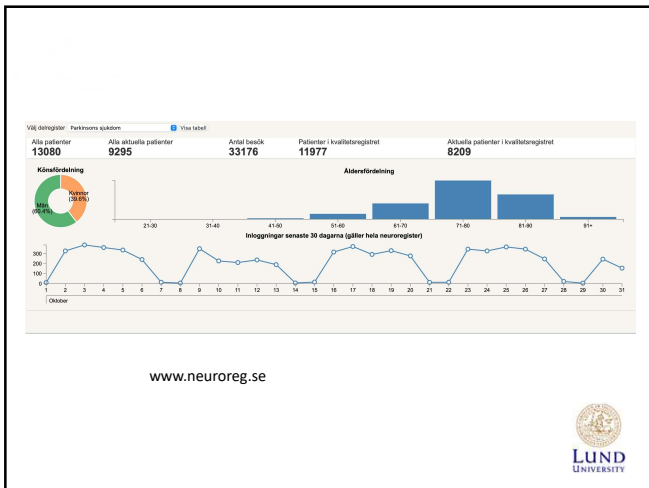

8

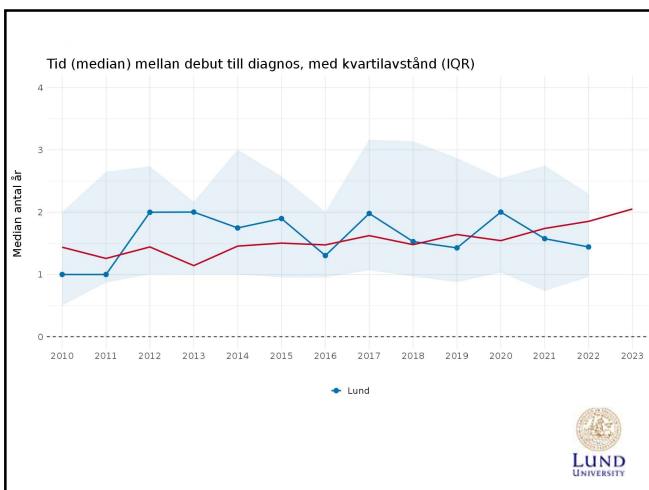

9

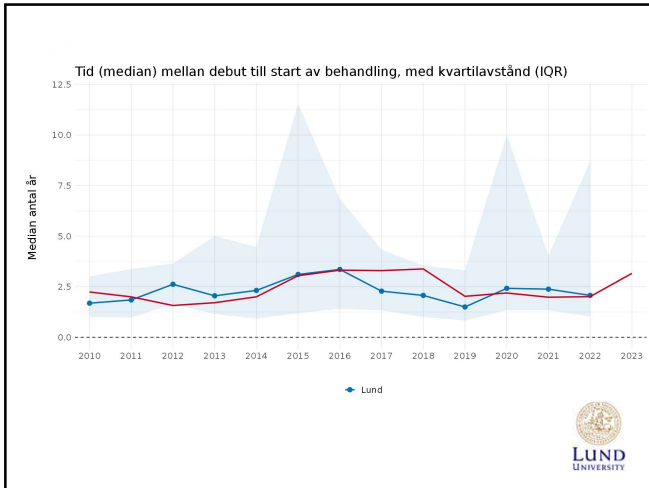

10

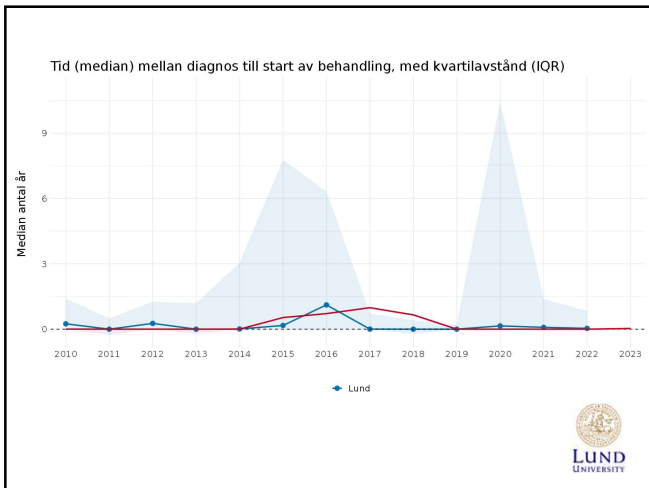

11

För bästa Livskvalitet

2. Behandla motoriska symtom effektivt, men undvik komplikationer och dyskinesier

12

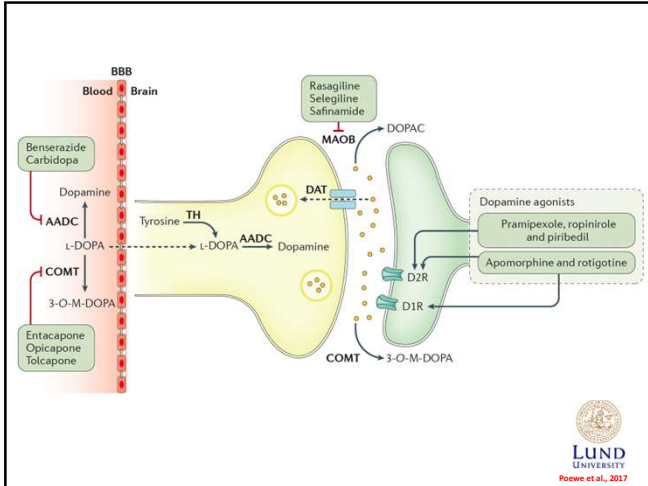

13

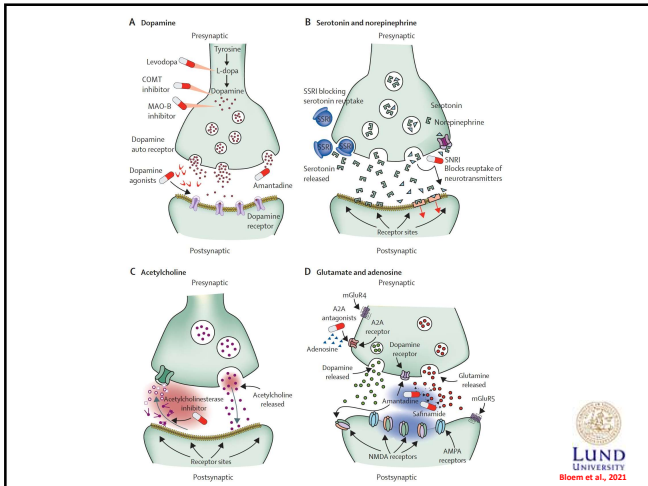

14

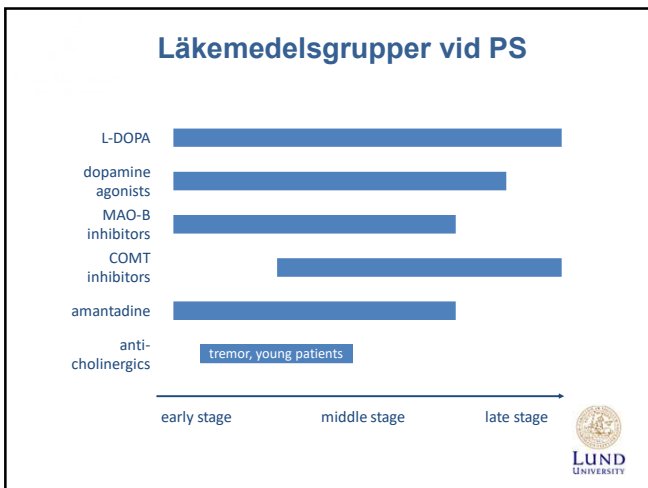

15

Dopaminagonist eller inte tidigt?

Dyskinesia
 Motor fluctuations
 Dopamine dysregulation syndrome
 Oedema
 Drowsiness
 Impulse control disorders
 Hallucinations
 Nausea
 Fibrosis*

higher risk on levodopa   higher risk on dopamine antagonists

*ergot agonists vs levodopa

Antonini et al., 2009

LUND UNIVERSITY

22

Ökning av fluktuationer och dyskinesier på grund av minskad varaktighet av L-dopasvar

Det terapeutiska fönstret minskar gradvis

Risk för komplikationer
 Önskad effekt
 Otillräcklig effekt

Clinical effect
 Dyskinesi Tröskel
 Effekt tröskel
 Levodopa   Tid (h)

- Jämn, lång varaktighet av kliniskt svar
- Låg förekomst av dyskinesier
- Minskad varaktighet av målsvar
- Ökad förekomst av dyskinesier
- Kort varaktighet av kliniskt svar
- "On" tid är förknippad med dyskinesier

After Obeso JA et al., 2009

LUND UNIVERSITY

23

Försämrad livskvalitet

Behandlingsfönstret smalnar av

Normal   Parkinsonism   Dyskinesia

Levodopa concentration

"The Good Years"   Increased symptom variation   Dyskinesias, predictable fluctuations   On-off fluctuations, unpredictable fluctuations

After Nyholm D et al., 2007

LUND UNIVERSITY

24

Motorkomplikationer

Högsta principen i behandling av motoriska komplikationer:

Tillräcklig substitution av dopamin
med samtidigt
Minsta möjliga pulserande dopaminerg stimulering av striatum!

- fraktionering av levodopa-medicinering
- förkortning av doseringsintervall
- måttlig minskning av individuella doser
- kombination med COMT- och MAO-hämmare (ökar LD-biotillgängligheten)
- kombination av dopaminagonister, amantadin (aktiva tillsatser)
- kontinuerlig administrering av levodopa / karbidopa eller dopaminagonister (Apomorfinpump)

25

Parkinson Tremor: Terapi

	Klassisk Vilotremor	Vilotremor och postural tremor	Aktionstremor
<ol style="list-style-type: none"> 1 2 3 4 	<p>Kontroll av akinesi och stelhet med dopaminergika eller andra antiparkinsonläkemedel. När dessa kärnsymtom har hanterats på ett tillfredsställande sätt rekommenderas följande steg innan L-dopa och agonister ökas</p> <p>↓</p> <p>primidon</p> <p>↓</p> <p>propranolol, clozapin</p> <p>↓</p> <p>DBS (STN, ibland VIM)</p>	<p>↓</p> <p>propranolol, primidon</p> <p>↓</p> <p>clozapin</p> <p>↓</p> <p>DBS (STN, ibland VIM)</p>	<p>↓</p> <p>propranolol, primidon</p> <p>↓</p> <p>topiramet, gabapentin</p>

26

To improve Quality of Life

3. Upptäck och behandla motoriska fluktuationer och dyskinesier effektivt när de dyker upp

27

Informera tidigt om De avancerade terapierna

28

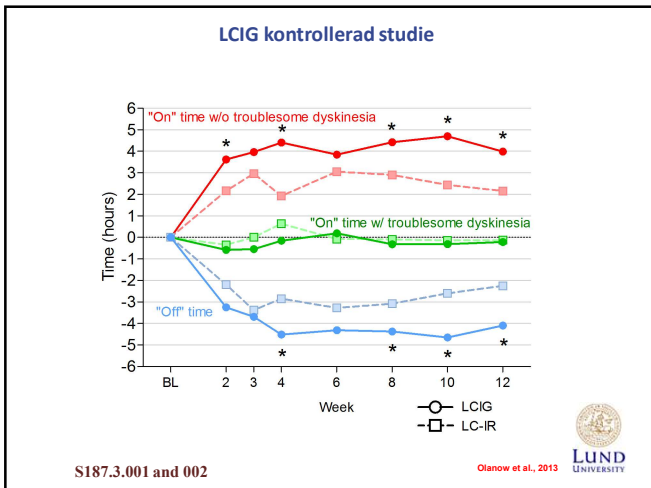

29

---

printed versions

National Guidelines
—
Support for management and leadership
112 pages

National Guidelines
Summary - with areas for improvement
93 pages

Nationella riktlinjer för vård vid MS och Parkinsons sjukdom

National Guidelines
Indicators and basis for assessments
145 pages

30

Svenska Nationella Riktlinjer Prioritetsnivåer

Prioriter 1-4 bör erbjudas
 Prioritet 5-7 kan erbjudas
 Prioritet 8-10 kan i exceptionella fall erbjudas
 FoU bör testas i kliniska studier
 Not do

Evidensbas eller konsensus

31

Svenska Nationella Riktlinjer

Behandlingskonferens före avancerad Parkinsonbehandling

Hälsovården bör:

erbjuda personer som får otillräcklig effekt av oral, transdermal eller intermittent subkutan läkemedelsbehandling, en utvärdering på en behandlingskonferens med personer som har specialistkunskaper om rörelsestörningar och erfarenhet av alla tre avancerade behandlingar för beslut om avancerad Parkinson-behandling (Prioritet 2).

32

Swedish National Guidelines for PD

Avancerade behandlingar vid Parkinsons sjukdom

Hälso- och sjukvården bör

erbjuda behandling med DBS till personer med Parkinsons sjukdom som får en otillräcklig effekt av peroral, transdermal eller intermittent subkutan läkemedelsbehandling (*prioritet 1*)

erbjuda behandling med pumptillförsel av levodopa-karbidopa-gel till personer med Parkinsons sjukdom som får en otillräcklig effekt av peroral, transdermal eller intermittent subkutan (*prioritet 3*)

erbjuda behandling med apomorfinpump till personer med Parkinsons sjukdom som får en otillräcklig effekt av oral, transdermal eller intermittent subkutan läkemedelsbehandling (*prioritet 4*).

33

Contents lists available at ScienceDirect

Parkinsonism and Related Disorders

ELSEVIER journal homepage: www.elsevier.com/locate/parkrelidis

Review

Collective physician perspectives on non-oral medication approaches for the management of clinically relevant unresolved issues in Parkinson's disease: Consensus from an international survey and discussion program

34

---

5 times oral levodopa use per day

2 hours of the day with off-symptoms

1 hour of the day with troublesome dyskinesia

35

För bästa Livskvalitet

4. Upptäck och behandla icke-motoriska symtom

36

Resultat

Symtom		Positiv		Icke-deklarerad	
		N	%	n	% *
1	Dreglande	101	41.7	46	45.5
2	Smak/lukt	103	42.9	41	39.8
3	Sväljning	65	27.0	24	36.9
4	Kräkning	38	15.8	16	42.1
5	Förstoppning	115	47.5	53	46.1
6	Fekal inkontinens	15	6.3	5	33.3
7	Inkomplett tömning av tarm	65	27.0	31	47.7
8	Urgency	145	59.9	61	42.1
9	Nocturi	157	64.9	69	43.9
10	Smärta	111	45.9	45	40.5

43

Resultat

Symtom		Positiv		Icke-deklarerad	
		N	%	n	% *
11	Vikt	55	22.7	21	38.2
12	Minne	124	51.2	55	44.4
13	Förlorat intresse	82	33.9	35	42.7
14	Hallucinationer	41	17.0	17	41.5
15	Koncentration	121	50.0	46	38.0
16	Ledsen	118	48.8	45	38.1
17	Ängest	101	41.7	40	39.6
18	Sexuellt intresse	90	37.3	41	45.6
19	Svårighet ha sex	82	34.3	37	45.1
20	Yrsel	94	38.8	47	50.0

44

Resultat

Symtom		Positiv		Icke-deklarerad	
		N	%	n	% *
21	Fall	70	29.3	28	40.0
22	Trötthet under dagen	84	34.7	44	52.4
23	Sömnsvårigheter	114	47.3	50	43.9
24	Livliga drömmar	84	34.7	44	52.4
25	Lever ut drömmar	93	38.7	41	44.1
26	Restless Legs	99	41.1	36	36.4
27	Svullnad	91	37.6	33	36.3
28	Svettningar	74	30.6	25	33.8
29	Dubbelseende	44	18.2	14	31.8
30	Vanföreställningar	23	9.5	15	65.2

45

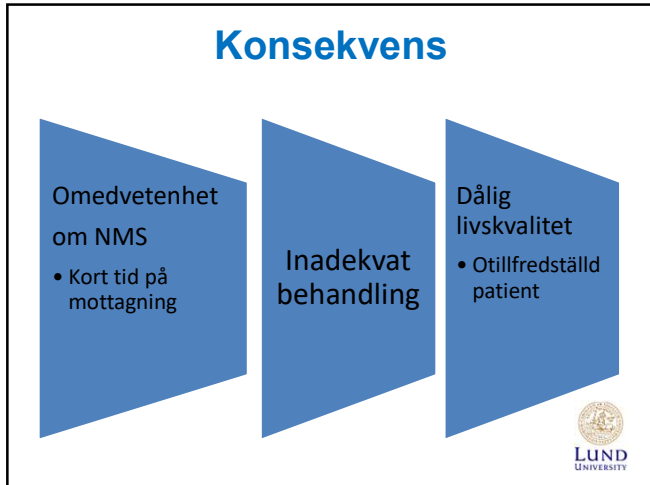

46

RESEARCH ARTICLE

The Impact of Non-Motor Symptoms on Health-Related Quality of Life of Patients with Parkinson's Disease

Pablo Martínez-Martín, MD, PhD,^{1,2*} Carmen Rodríguez-Blázquez, BS,¹ Monica M. Kurtis, MD,³ K. Ray Chaudhuri, MD, FRCP, DSC,^{4,5} on Behalf of the NMSS Validation Group

¹Area of Applied Epidemiology, National Centre of Epidemiology and CIBERNED, Carlos III Institute of Health, Madrid, Spain
²Scientific Management, Alzheimer Disease Research Unit, CIEN Foundation, Carlos III Institute of Health, Alzheimer Center Reina Sofía Foundation, Madrid, Spain
³Movement Disorders Unit, Department of Neurology, Ruber International Hospital, Madrid, Spain
⁴National Parkinson Foundation Centre of Excellence, Kings College Hospital, London, United Kingdom
⁵Department of Neurology, University Hospital Lewisham, Kings College, London, United Kingdom

47

Items	Patients ^a	
	N	%
1. Light-headedness	167	40.6
2. Fainting	38	9.2
3. Daytime sleepiness	195	47.4
4. Fatigue	271	65.9
5. Difficulty falling asleep	207	50.4
6. Restless legs	131	31.9
7. Lost interest in surroundings	141	34.3
8. Lack motivation	179	43.6
9. Feel nervous	208	50.6
10. Seem sad	204	49.6
11. Flat mood	132	32.1
12. Difficulty experiencing pleasure	121	29.4
13. Hallucinations	72	17.5
14. Delusions	40	9.7
15. Double vision	72	17.5
16. Concentration	222	54.0
17. Forget things or events	209	50.9
18. Forget to do things	172	41.8
19. Saliva	178	56.7
20. Swallowing	121	29.4
21. Constipation	202	49.1
22. Urgency	224	54.5
23. Frequency	224	54.5
24. Nocturia	261	63.4
25. Altered interest in sex	135	32.8
26. Problems having sex	115	28.0
27. Pain	162	39.4
28. Taste or smell	171	41.6
29. Weight change	122	29.7
30. Excessive sweating	125	30.4

	PDO-39 SI	EQ-5D Index	EQ-5D VAS
NMSS total score	0.70	-0.57	-0.37
Cardiovascular	0.26	-0.26	-0.14
Sleep/fatigue	0.58	-0.49	-0.34
Mood/apathy	0.57	-0.47	-0.33
Perceptual problems/hallucinations	0.36	-0.33	-0.19
Attention/memory	0.43	-0.27	-0.23
Gastrointestinal	0.38	-0.40	-0.21
Urinary	0.41	-0.32	-0.19
Sexual dysfunction	0.14	-0.12	-0.06 (n.s.)
Miscellaneous	0.42	-0.42	-0.22
Number of non-motor symptoms	0.63	-0.61	-0.42
SCOPA-motor	0.58	-0.67	-0.40
Motor examination	0.43	-0.58	-0.37
Activities of daily living	0.58	-0.64	-0.33
Motor complications	0.50	-0.47	-0.28

^aPatients scoring 1 or more points on the NMSS.
 Spearman's rank correlation coefficient, all significant at a P < 0.0001 level, except n.s.: not significant.
 SCOPA, scales for outcomes in Parkinson's disease; EQ-5D, EuroQol five dimensions; PDO-39, Parkinson's disease questionnaire-39 items; NMSS, non-motor symptoms scale; VAS, visual analogue scale.

48

NMS som svarar på dopaminerga läkemedel

Gastrointestinala symptom
 Förstoppning, oömlfredsställande avlägsnande

Autonoma symptom
 Blåsan: Hastighet, Nocturia
 Erekttil impotens

Neuropsykiatriska
 Depression, Apati, Anhedonia
 Panikattacker

Sömn
 RLS, PLMS
 RBD

Sensoriska symptom
 Central smärta, smärta relaterad till fluktatiner

Andra symptom
 Trötthet

49

Parkinsons sjukdom

Depression

Prevalens: Major depression 17%
 Minor depression 22%
 Dystymi 13%

Kliniskt relevanta depressiva symptom 35%
Jennifer et al., 2008

Beroende ålder/kön/stadium: 20-60%
Riedel et al., 2008

Etiologi: Huvudsakligen primär

Effekt: Stor effekt på livskvalitet

Behandling: Antidepressiva: SNRI (ex Venlafaxin),
 (SSRI, TCA)
 Kognitiv Beteendeterapi

50

Svenska Nationella Riktlinjer

Rekommendationer

Hälso- och sjukvården bör

- erbjuda antidepressiv läkemedelsbehandling med SNRI-preparat till personer med depression vid Parkinsons sjukdom (*prioritet 3*)
- erbjuda antidepressiv läkemedelsbehandling med TCA-preparat eller kognitiv beteendeterapi till personer med depression vid Parkinsons sjukdom (*prioritet 4*).

Hälso- och sjukvården kan i undantagsfall

- erbjuda antidepressiv läkemedelsbehandling med SSRI-preparat till personer med depression vid Parkinsons sjukdom (*prioritet 8*).

51

Parkinsons sjukdom

Ångest

Prevalens: Mycket vanligt (25-40% vid PD, 67% vid PD+Depression; 97% har depression)

Typer: 1. Ångest kopplad till motorfluktuationer och "off" - perioder. Behandling: Optimera PD-behandling. Psykologiskt stöd.

2. Del av kognitiv nedgång

**Behandling: SNRI, ev SSRI, Tricyclika, benzodiazepiner
Pregabalin (Lyrica)
Kognitiv Beteendeterapi**

52

Parkinsons sjukdom

Sömnstörning

- **Prevalens: 60-98%**
- **Typer: Insomni, REM-sömnstörning, Restless Legs, Mardrömmar, Sömnapne**
- **Behandling: Analysera orsak – behandla beroende på orsak:**
  - **Drömmar: Qvetiapin, Clozapin**
  - **Parkinsonism: Anpassa Parkinsonläkemedel**
  - **Övrigt: Zopiklon, Mirtazapin, Melatonin**

53

Parkinsons sjukdom

Förstoppning

1. Antikolinerga läkemedel kan förvärra förstoppning och bör tas bort
2. Ökat intag av vätska och ökat intag av fibrer rekommenderas. Ökad fysisk aktivitet kan vara till nytta
3. Movicol (Macrogol) rekommenderas
4. Alternativa behandlingar: Fibertillskott, osmotiska laxermedel (t ex laktulos)

54

ICD vid PD

Impulskontrollstörning

Prevalens: 13.6% (3.9% hade 2 eller fler)

Weintraub et al. 2010 (3090 PD patienter)
 Spelande: 5%
 Hypersexualitet: 3.5%
 Kompulsivt köpande: 5.7%
 Kompulsivt ätande: 4.3%

Dopaminagonist: 17.1% (ej DAg: 6.9%)
 Pramipexol: 17.7%
 Ropinirol: 15.5%

Tidigare mindre studier: 6-7% (DAg: 14-17%)

Allmänna populationen: 0.25-3%

Weintraub et al., 2010

55

ICD vid PD

Impulskontrollstörning

Fråga alltid efter, gärna anhöriga!

1.Reducera eller sätt ut dopaminagonist

2.Ev: SSRI, bupropion, antipsychotika, mood stabilizer, zonisamid, amantadin

3.Naltrexon: En positiv studie

4.Kognitiv beteendeterapi

5.Duodopa (STN-DBS?)

Weintraub and Claassen., 2017

56

För bästa Livskvalitet

5. Lev ett aktivt liv:
 Regelbunden fysisk aktivitet

57

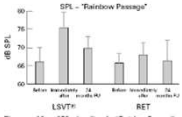
Terapiprinciper LSVT LOUD, LVST BIG

**Fokus: Amplitud
(Röst eller rörelse)
Mål
"Omkalibrering"**

Terapiintensitet:

- Individuell terapi
- 4 veckor
- 4 gånger i veckan
- 50 min per session
- Ingen "långvarig terapi"

Ramig et al. 2001, Ebersbach et al. 2010

58

Svenska nationella Riktlinjer

Multidisciplinär teambehandling vid Parkinsons sjukdom

Sjukvård bör:
Erbjuda personer med Parkinsons sjukdomsvård av ett multidisciplinärt team (prioritet 3).

59

Svenska Nationella Riktlinjer

Teamrehabilitering vid PS

Sjukvården bör:
Erbjuda kontinuerlig teamrehabilitering för personer med Parkinsons sjukdom och nedsatt funktionell kapacitet (Prioritet 4)

60

Sammanfattning

För bästa möjliga nytta av hälsorelaterad livskvalitet

- Börja behandlingen vid diagnos
- Behandla motoriska symtom effektivt, men försök att undvika motoriska komplikationer och dyskinesier
- Behandla motoriska komplikationer och dyskinesier effektivt när de dyker upp
- Upptäck och behandla icke-motoriska symtom
- Lev ett aktivt liv: regelbunden fysisk aktivitet
